

МОЯ КНИЖЕЧКА Ч. 8.

ГАНС ХРИСТІЯН АНДЕРЗЕН

ДВІ КАЗКИ

К Р А К І В

1 9 4 0

У К Р А І Н С Ь К Е В И Д А В Н И Ц Т В О

»М О Я К Н И Ж Е Ч К А« Ч. 8.

ГАНС ХРИСТІЯН АНДЕРЗЕН

Д В І К А З К И

**ЦІСАРСЬКИЙ СОЛОВІЙ.
ДІВЧИНКА З СІРНИКАМИ.**

КРАКІВ

1 9 4 0

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

Накладом «Українського Видавництва», Краків,
Кармелітська ч. 34, II.

Друк: «Нова Друкарня Денникова» під комі-
сарською управою, Краків, вул. Ожешкової 7.

ЦІСАРСЬКИЙ СОЛОВІЙ.

Замок китайського цісаря був найвеличавіший в світі, цілий з дорогої порцеляни. В огороді пахли найкращі й найрідші цвіти, а на найкращих були навішені срібні дзвіночки, що раз у раз дзвеніли, щоб ніхто не поминув цвітки, не глянувши на неї. Все, все в огороді цісаря Китаю було обдумане й змайстроване якнайбільше по ми-

стецьки й незвичайно дотепно. А огоро́д був такий великий, що навіть огоро́дник не знав йому початку ні кінця.

З огоро́да заходилося до ліса, а ліс кінчився над морем, синім та глибоким. Попід звисаюче гилля розложистих дерев пропливали великі вітрильні кораблі, а в га-луззі гніздився солові́й. Він щебетав так прегарно, що навіть убогий рибак, зайнятий ловлею ри́б, не́раз уночі забуває про роботу й до́вгу лежав у човні та слухав солові́я, а сіті лежали не-розтягнені в воді.

— Боже, що за краса́та! — зід-хав рибак го́лосно й жалі́в, що му́сить братися до своєї тяжкої роботи й забувати за соловейка.

Та сліду́ючої но́чі зно́в година-ми слухав солові́я й зно́ву повто-рював:

— Господи, яка краса!

З усього світа прибували подорожні до столиці цісаря Китаю й чудувалися величавістю міста, замку й огорода. Але вчувши щебіт соловейка, говорили:

— Однак цей спів пташини варт більше, ані ж ці всі багатства й той замок і той огород!

Подорожні говорили про це, вернувшись до дому, вчені писали великі книги про те місто, про палату й огород, але соловейкові присвячували головну частину книги. А ці, що мали дар писати поезії, оспівували соловейка в найкращих творах — соловейка в лісі, над морем синім, глибоким.

Книги перекладали на всі мови й декотрі попали в руки китайському цісареві. Він сидів на золотім престолі, читав і читав й похитував головою, бо його раду-

вало це, що читає про своє місто, огород і замок такі гарні речі.

„Однак цей спів пташини - соловейка найкращий!” — було написано в кожній книжці.

— Що це значить? — дивувався тим цісар.

— Соловейко?

— Такого я не знаю! Чи такий птах є в моїм краю, ба — навіть у моїм огороді? Про це я досі нічого сенько не чував! Але вчитав про нього в книгах!

Він закликав свого маршала двору.

— Тут десь має гніздитись якийсь предивний птах! Його називають соловієм. Кажуть і пишуть в ось цих книгах, що це щось найкращого в моїй державі. Чому ніхто досі не сказав мені нічого про цього птаха? — питався цісар маршала.

— Я також не чував про такого птаха! — відповів маршал. — Його не представив мені ніхто в дворі.

— Я хочу, щоби він сьогодні ввечорі був тут і заспівав мені по вечері! — сказав цісар. — Увесь світ знає, що я маю, а я цього не знаю!

— Добре! Я буду за ним шукати і знайду його! — сказав маршал.

Але де його шукати? Маршал бігав сходами вгору то в долину, перебігав усі світлиці й кімнати замку, але ніхто не знав, що це за птах. Ніхто не чував про нього. І маршал побіг знову до цісаря й заявив, що в цих книжках мабуть казки писані, бо такого птаха немає в світі.

— Якто? — питається цісар. — Але ж отця книга прийшла мені

в дарунку від могутнього володаря Японії, отже ж це мусить бути правда!

— Я мушу мати цього соловейка! Сьогодні вечором він мусить тут бути! Цей птах є в моїй найвищій ласці!

Маршал і дворяни почали знову шукати за птахом, якого знав цілий світ, лише не знав двір китайського цісаря.

Якось стрінули одну вбогу помивачку і спитали, чи не чула що про соловія.

Дівчина сказала:

— Ой, Боженьку! Соловейко! Я його знаю! Як він чудово співає! Кожного вечора несу я мамі скромні останки вечері мого пана. Хатина наша стоїть над морем. Коли я вертаюся з дому до панської кухні мити начиння, — сідаю відпочати під деревом над морем.

І тоді слухаю прекрасного щебету соловія. Сльози виступають мені на очах, така це краса. Мені здається тоді, що мене моя матінка голубить.

— Дівчино! — сказав маршал, — я прийму тебе до цісарської кухні, коли ти заведеш нас на це місце, де живе соловій, бо він має нині співати нашому цісареві.

Наймичка радо на це згодилася і всі рушили в ліс. Коли опинилися під лісом, заревіла десь корова.

— О! це певно буде соловій! — сказав один молодий дворак. — Справді, велика є сила в такому малім пташку! Я вже не раз чув цей милий голос!

— Ні, це корова реве! — сказала дівчина. --- До соловейка ще далеко...

Потім заквакали жаби в озері.

— Прекрасно! — закликав другий дворак. — Це певно він! Який гарний голосок! Як срібний дзвіночок!

— Ні, це жаби в воді рахкають! — сказала дівчина. — Але зараз почуємо і соловейка.

І справді нараз залящів у кущах голос соловія.

— Ось, соловії! — сказало дівча. — Слухайте! І дивіться — онде він сидить на тонкій галузці! І вона показала рукою малого сірого пташка на малім деревці.

— Чи це можливе? — здивувався маршал. — Я не представляв собі його таким простаком!

— Малий соловейку! — закликало дівча. — Наш найясніший цісар бажає собі, щоб ти нині співав перед його престолом.

— Дуже радо! — відповів соловії і заспівав ще краще.

— Це голос, як склянні дзвіночки — сказав маршал. — А дивіться на це мале горло, як воно напружується. Це диво, що ми його дотепер не чули. Він буде мати на дворі великі успіхи!

— Чи маю щераз заспівати перед цісарем? — запитався соловейко, думаючи, що цісар стоїть тут між двораками в лісі.

— Але ж моя солодка, співуча пташко — відізався маршал — цісаря тут нема, а я, великий маршал двору, прошу тебе прибути нині до палати, де жде на тебе цісар і бажає послухати твого чарівного співу!

— Найкраще співати серед природи! — відповів соловій. — Одначе коли цісар мене запрошує, треба полетіти до нього!

На цісарському дворі приготували велику врочистість. Стіни з

порцеляни заблистіли в світлі тисячів ясних, золотих ламп. Найкращі цвіти, що дзвонили дзвіночками, уставлено рядами на підсінню. Був рух і метушня, а від сильного продуву дзвіночки дзвонили так голосно, що ніхто не чув ані слова.

В престольній салі поставили золотий стовп, що на нім мав сидіти соловій. Зібрався увесь двір і мала наймичка дістала теж дозвіл прийти й стати за дверима, бо вона мала вже титул „правдивої надворної кухарки”. І цісар сидів на престолі.

Прилетів соловій, сів на золотому стовпі і заспівав-защебетав так ревно, що цісар аж заплакав. Сльози капали йому з очей, а соловій заспівав ще і ще краще, аж за серце кожного хапало.

Цісар був такий щасливий, що

казав відзначити соловія ордером „Золотого Черевичка”. Цей ордер мав він носити на шийці.

Але соловії подякував і сказав:
— Не бажаю ордеру, бо я вже й без того досить нагороджений. Я бачив сльози в цісарських очах, а такі сльози мають велику вартість! Це найбільша для мене нагорода.

І знову защебетав солодким голосом. Його пісні-переливи наповнили цілий двір щастям і радістю.

Рішено, що соловії лишиться в дворі, матиме свою клітку, а двічі денно й раз ніччю матиме право вийти й походити собі по подвір'ю, але дванадцять мандаринів буде його тримати за шнурок, що буде прив'язаний до одної ніжки соловія. Такий прохід не належить до приємності.

Одного дня передали цісареві велику скриню з написом „СОЛОВІЙ”.

— Це певно знову якісь книги про нашого соловія! — подумав собі цісар. Але це не були книги. То була якась штучка в пуделочку. Отворив — а то штучний птах-

соловій, зовсім подібний до живого, але обложений діамантами й перлами. Коли виймили його зі скринки, він заспівав одну пісеньку подібно, як живий соловій, а притім махав хвостиком угору і вниз і блистів золотом та самоцвітами. На шийці висіла стяжка з написом: „Соловій цісаря Японії є дуже вбогий супроти соловія цісаря Китаю!”

— Це чудова штука! — закликали всі. А той, що приніс оцю скриню, зараз дістав титул „цісарського доставця соловіїв”.

— Тепер нехай цей заспіває разом з живим! Що то за гарний буде дует! — сказав цісар.

І заспівали оба. Але не вийшло добре. Бо живий соловій щебетав собі свобідно різні мельодії й переливи, а штучний був накручений тільки на один лад і співав

одну мелодію. І всім здавалося, що він щебече, як живий, а з виду він багато кращий від живого.

Тридцять і три рази співав штучний птах ту саму мелодію і не втомлявся. Двораки хотіли, щоб співав ще тридцять четвертий раз, але цісар сказав, що треба послухати й живого соловія. Але де він подівся? Ніхто й не помітив, що соловії скористав з замішання й вилетів собі крізь відчинене вікно в зелені ліси.

— Що це значить? — лютився цісар і всі двораки назвали соловія невдячником.

— Але це найкращий соловії! — хвалили штучного й слухали його щебету вже сотий раз на цю саму арію. А доставець вихвалював штучного соловія та доказував, що він ліпше співає від живого соловія.

Цісар признав, що це правда й казав доставцеві показати штучного соловія перед народом.

В неділю рано соловії защебетав народові.

— О! — кликали всі китайці, хвалили соловія й своїм звичаєм тримали один палець руки піднесений до гори. Але рибалки, що чули нераз правдивого соловія над морем, казали:

— Правда, щечече незле, і мельодія подібна, — але чогось йому бракує! Що це може бути?

А справжнього, живого соловія за кару рішено вигнати з держави. За це штучний соловії достав місце на шовковій подушці, зараз коло цісарського ліжка. Всі дарунки, що їх приносили вельможі соловієві, лежали довкола нього: жемчуги й дорогі камені. А титул соловія був такий: „Ці-

сарський співак на нічному столику". Ця гідність рівнялася з гідністю першого цісарського тайного радника.

Так минув рік. Цісар, двір і всі китайці знали вже кожную нотку пісні штучного соловія напам'ять. Та власне тому дуже його цінили, бо могли щебетати разом з ним і так таки робили.

Хлопці на вулиці викрикували, наслідуючи соловейкове тьохкання:

„Утік, утік, утік...

Яром, яром, яром...

Украв, украв, украв...

Кліщі, кліщі, кліщі...

З паки, з паки, з паки..."

І цісар так само співав. І всі були задоволені, як незнати чим. Але одного вечора, коли штучний соловій на добре розпівався, а цісар лежав у ліжку й слухав, щось за-

шипіло в птахові. „Пшик!” Відтак щось урвалось: „Шррр!” Всі колісцятка всередині соловія закрутилися і вже було по співі.

Цісар задзвонив на слуг і велів закликати свого лікаря — але що він міг допомогти!

Післали за годинникарем. — І цей, по довгому шуканню та шпиранню, вкінці довів до того, що соловії знову ніби співав по давньому, але майстер сказав, що треба тепер дуже вважати, бо пружини, валочки й шрубки постиралися, а нові заложити так, щоб соловії співав, як перше, неможливо. І всі посумніли. Накручували птаха тільки раз на рік — і то було велике ризико. Але доставець штучки впевнював, що птах співає так, як спершу. І всім здавалося, що це правда.

Минуло пять літ, і раптом вся

китайська держава справді мала чого посумніти, бо загальнолюблений цісар Вун-Гай-Рай важко занедужав. Смертельно. Вже вибрали заздалегідь нового цісаря й увесь нарід стояв по вулицях і перед палатою та вивідував, що чувати зі старим володарем. Пішла вістка, що він уже не живе. Але він ще жив. Сціпенілий і блідий лежав у своїм багатім ліжку з довгими, дорогими занавісами й важкими золотими китицями. У горі було відчинене вікно й місяць заглядав до спальні, дивився на хворого цісаря і на штучного соловія. А цісар уже ледви дихав. Здавалося йому, що має камінь на грудях. Отворив очі й побачив, що це смерть сидить йому на грудях. На голову взяла собі цісарську золоту корону, а в руки цісарський меч, а в другу золототка-

ний прапор. З фалдів важкої за-слони визирали якісь дивні й стра-шні голови: одні погані, другі спокійні й лагідні. Це були добрі й злі діла та вчинки цісаря Китаю, що тепер дивилися на нього ра-зом зі смертю.

— Пригадуєш собі? — шепта-ла одна голова за другою. — При-гадуєш собі? І кожна розповіда-ла йому таке, що часто піт обли-вав його чоло. Видно, що він учи-нив більше злого, як доброго.

— Я не знав цього! — стогнав цісар.

— Музику, музику спровадьте мені! Дайте сюди китайські бара-бани, нехай я не чую цієї мови!

Але голови говорили дальше й смерть притакувала їм у всьому.

— Музику! Музику спровадьте! — кричав цісар, мов несамо-витий.

І як соловій співав, то привиди почали бліднути й розвіатися; кров хворого почала живіше бити; навіть смерть заслухалася в пісню соловія й сказала: „Співай, мила пташко, співай даліше.”

— Коби ти дала мені цісарську корону, шаблю й прапор! — сказав соловейко.

І смерть дала соловейкові корону за один спів, шаблю за другий, а прапор за третій. І соловій співав даліше. Співав про спокійне кладовище, де цвітуть пахучі рожі й бузина, а свіжу траву зрошують сльози живих, що оплакують мертвих.

Тоді смерть затужила за своїм городом, розвіялася й гей би холодна мряка вилетіла вікном у світ.

— Ох, ох! Прекрасний сірий пташку! — сказав цісар до живо-

го соловейка. Дякую тобі. Я тебе знаю. Я нерозумний прогнав тебе з краю й заміняв тебе за штучного птаха, — а ти прогнав злих духів від мого ложа і злу смерть з моїх грудей! Як мені тебе нагородити?

— Ти мене вже нагородив! — відповів соловій. Сльози текли з твоїх очей, коли я перший раз щебетав тобі. Цього я не забуду! А це нагорода найкраща для співака! Та ти тепер спи й сил набирайся! Я заспіваю тобі до сну свої найкращі пісні.

Соловій защебетав, а цісар заснув солодким і глибоким сном, що уздоровлює хворих. А коли зійшло сонце, цісар встав сильний і здоровий. Ніюдин слуга не заглянув ще до кімнати, бо всі гадали, що цісар уже мертвий.

А соловій ще сидів і співав.

— Ти залишися на завжди зі мною! — сказав цісар. — Співатимеш тільки тоді, коли буде твоя воля, а штучного птаха я розіб'ю в дрібні черепки!

— Не роби цього! — просив соловій. — Він робив, що міг! Затримай його в себе. Я не можу жити в палаті, в заперті. Але буду приходити до тебе, коли тільки захочу тебе побачити. Тоді буду сидати осьтут на галузці перед вікном і буду щебетати, щоб ти розвеселився, але й задумався: бо я буду щебетати про щасливих і про тих, що терплять і бідують. Я защебечу про зле й про добре, про все, що перед тобою затаюють. Бо я літаю по всьому світі, і бачу бідного селянина й убогого рибака і багатого пана; всіх бачу і все знаю. І я буду прилітати і повідомляти тебе про все зле

і добре своїм щебетом. Але одно
мусиш мені приобіцяти!

— Все, все зроблю! — сказав
цісар, — що вже вдягнувся в свої
шати і взяв золоту шаблю в руку
та тулив її до серця.

— Одно тебе прошу! — казав
соловій — нікому не кажи, що ти
маєш маленьку пташину, яка тобі
про все говорить! Так буде най-
краще!

І соловій полинув у світ.

*

Слуги прийшли, щоб погляну-
ти на мертвого цісаря, і станули,
гей укопані, бо живий і здоровий
цісар стояв серед світлиці й ска-
зав їм, коли вони видивилися на
нього:

— Добрий день! — я вже по-
дужав!

—о—

ДІВЧИНКА З СІРНИКАМИ.

Було це останнього вечора старого року — в Маланчин вечір. На дворі царила студінь. Сніг падав великими платками; сумерк обгортав світ божий темним покривалом. Вулицею міста йшла маленька дівчинка. Вітер іграв її золотим волоссячком, а босі ноженята ступали по ожеледі, або по кістки западали в сніг. В запасчині мала вона кільканадцять корбочок сірників, а одну корбочку держала в руці. Нині не продала вона ще ні одної і ніхто сьогодні не обдарував її ні одним сотиком милостині. Бідна дівчинка голодна, перемерзла й утомле-

на йшла вперед себе, оглядаючися тривожно. Сніг своїми платками вкривав її волосся, а студінь проймала все її тіло. Всі вікна по хатах були ярко освітлені, а на вулиці чути було запах свіженького печива. Дим із коминів стелився високо понад дахами. Дівчина погадала собі, як то мило й тепленько мусить бути там усім цим дітям, що мають маму, достатки і тиху рідну хатинку.

Утомлена присіла у темнім куточку між двома кам'яницями, загорнувши під себе перемерзлі нощенята. Студінь проймала її чимраз більше. До хати вона не мала по що вертатися. Там недобрий вітчим вибив би її, бо ж сьогодні вона нічого не вторгувала, ні одного грошика не заробила.

А й у їх хаті було так само студено. Вони мешкали високо на

піддаші, а крізь тонкі стіни вдирався мороз і вітер усіми шпарами, хоч вони були позатикані шматками, або соломою.

Ах — мати тепер тут вогонь! Загріти при ньому скостенілі від зимна руки! Одна сірничка могла би її трохи ogrіти! Вийняла одну й засвітила. Сірничка горіла якимсь дивним, ясним полум'ям, немов маленька свічечка.

Дівчинці здавалося, що вона сидить біля великої кахлевої печі, звідки розходилося розкішне тепло. Вже хотіла витягнути з-під себе ноженята, щоб їх розігріти — аж тут раптом світло загасло, а вона опинилися в темряві вулиці з недогарком у руці.

Засвітила другу. Освічена стіна камяниці стала прозора, мов скло. І от бачить вона в середині кімнати гарно заставлений стіл, а

на нім печену гусочку, булочку й усякі інші присмаки. А що найважливіше, що гуска в тій хвилі ворухнулася, скочила з полумиска й пустилася бігти просто до дівчинки. Коли вона хотіла вже досягнути рукою — згасла сірничка.

Дівчинка засвітила третю. Тепер сидить вона під прегарно устроєною ялинкою. Золоті горіхи й яблучка звисають над її головою, тисячі дрібних свічечок горить між зеленими вітками, а прегарні ляльочки й паяцики витягають до неї руки. Дівчинка забажала досягнути бодай одну таку свічечку, та вони здіймалися чимраз вище — а вкінці вона побачила, що це були звізди. В тій хвилині одна з них упала. Хтось умирає — прошепотіла до себе дівчинка, нагадуючи собі слова небіжки бабуні, самотньої особи, що любила її.

Бабуня все казала:

— Коли зірка паде, відходить чиясь душа до Бога!

Дівчинка знов засвітила сірничку, а в її світлі побачила свою бабуню, що до неї солодко всміхалася.

Бабусю! — закликала сердечно дівчинка — візьми мене до себе! Я знаю, що зникнеш мені, як тільки згасне світло. — І вона безупинно запалювала одну сірничку по другій, бажаючи в цей спосіб задержати образ дорогої бабуні якнайдовше.

Світляна постать бабуні ставала чимраз виразніша і чимраз збільшалася. Вона взяла на руки малу дівчинку, притулила її до себе і понеслася високо понад хмари, понад зорі — аж перед золотий престіл Всевишнього, де царить вічне світло й тепло.

Вранці під муром кам'яниці найдено маленьку дівчинку, що при-тулена до муру — лежала замерзла. На її синіх усточках яснів завмерлий блаженний усміх. У сильно затуленій ручці держала порожню коробку, а в другій недопалену сірничку. Люди, що туди переходили, хитали сумно головами, а деякі казали: — Певно хотіла загорітися! А ніхто з них не знав, які чудові образи бачила вона в світлі цих сірничок і який чудовий Новий Рік засіяв для неї там десь високо в царстві зв'язд.

